

4. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» від 16.12.02 р. № 508.

5. *Малюк В. М.* Вексель в Україні, — К.: Асоціація “Український Вексельний Центр”, 1997.

6. *Беляков М. М.* Вексель як найважливіший платіжний засіб. — М., 1992.

7. *Мересьєв Т. И.* Практика вексельного звертання в Україні. — К., 1998.

8. *Руденко Т.* Закон України «Про обіг векселів в Україні» та національне вексельне законодавство // Юридичний журнал. — № 9. — 2003.

Статтю подано до редакції 04.10.09 р.

УДК 338.43:631.11(477.64)

Н. В. Кукіна,

аспірант,

Таврійський державний агротехнологічний
університет, м. Мелітополь

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗИТКУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

В статті висвітлено питання порівняльної ефективності діяльності підприємств різних організаційно-правових форм у Запорізькій області, зокрема, господарств населення, малих фермерських господарств і аграрних підприємств, створених у результаті реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств. Зроблено висновок про не перспективність господарств населення і дрібних фермерських господарств та необхідність розвитку середніх і великих аграрних підприємств.

Ключові слова: підприємництво, категорія господарювання, сільськогосподарське підприємство, мале фермерське господарство, господарство населення, самовідтворення, ефективність.

В статье высветлены вопросы сравнительной эффективности деятельности предприятий разных организационно-правовых форм в Запорожской области, в частности, хозяйств населения, малых фермерских хозяйств и аграрных предприятий, созданных в результате реорганизации коллективных сельскохозяйственных предприятий. Сделан вывод о не перспективности хозяйств населения и мелких фермерских хозяйств, а также необходимости развития средних и больших аграрных предприятий.

Ключевые слова: предпринимательство, категория ведения хозяйства, сельскохозяйственное предприятие, малое фермерское хозяйство, хозяйство населения, самовоспроизведения, эффективность.

The questions of comparative efficiency of activity of enterprises of different legal forms in Zaporizkyi region, particularly, farms of population, small farms and agrarian enterprises, created as a result of reorganization of collective agricultural enterprises, are considered in the article. The conclusion about non-perspective development of farms of population, small farms and necessity of development of middle and large agrarian enterprises is done.

Key words: entrepreneurship, categories of ménages, agricultural enterprise, small farm, households, selfreestablishment, efficiency.

Постановка проблеми. Минуло вже майже десять років функціонування в Україні створеної організаційної структури сільськогосподарського виробництва, сформованої на початку 2000 року в результаті реорганізації та реструктуризації колективних і державних аграрних підприємств у організаційно-правові форми ринкового типу. При цьому істотно розширюється землекористування господарств населення, діяльність яких на сьогодні не обмежується лише виробництвом для власного споживання. У зв'язку зі змінами, що відбулися в сільськогосподарському виробництві в контексті аграрної реформи, виникають нові аспекти дослідження. Це насамперед стосується проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності аграрної сфери, покращенням рівня господарювання, вдосконаленням ресурсозабезпечення виробництва та пошуку пріоритетних категорій господарювання. Саме це й визначає актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку аграрного підприємництва присвячені дослідження багатьох вітчизняних учених-економістів, серед яких варто виділити П. І. Гайдуцького, М. Х. Корецького, Ю. С. Коваленка, М. Й. Маліка, П. М. Макаренка, Л. Ю. Мельника, В. Я. Мессель-Веселяка, О. М. Онищенко, П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина. В їхніх працях поєднуються теоретичні розробки і практичні дослідження щодо становлення і розвитку підприємництва в Україні, а також висвітлюються питання, пов'язані з впливом внутрішніх та зовнішніх чинників на економічні результати господарювання. Проте сьогодні малодослідженими залишаються регіональні економічні аспекти розвитку категорій господарювання.

Постановка завдання. Основна мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей становлення аграрних формувань Запорізького регіону різних категорій господарювання, оцінці ступеня їх самовідтворення, ефективності функціонування та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах у розвитку аграрного сектору Запорізького регіону, як і в Україні в цілому, чітко окреслилися нестабільні тенденції функціонування сільськогосподарських підприємств. Це проявилось, насамперед, в економічно нелогічній конкуренції з особистими селянськими господарствами, незначному загальному підвищенні рівня виробництва сільськогосподарської продукції та її недостатньому зростанні в сільськогосподарських підприємствах. Про це переконливо свідчать дані табл. 1.

Ринкові перетворення в регіоні зумовили значне вивільнення працездатного сільського населення. За цих умов виникла проблема самозайнятості на селі, що частково розв'язується за рахунок створення особистих селянських господарств, які є основним джерелом доходів селян. Нині в цьому секторі господарювання у користуванні знаходиться 706,1 тис. га (33,1 %) сільськогосподарських угідь, виробляється 51,6 % усієї валової сільськогосподарської продукції регіону.

Можна однозначно стверджувати, що в структурі аграрного сектору Запорізької області домінують господарства населення, які за умов гіршого забезпечення земельними ресурсами та переважання виснажливої ручної праці забезпечили у 2007 році у 1,9 разу вищу продуктивність гектара землі — 2198,4 грн проти 1137 грн в аграрних підприємствах і 575,8 грн — у малих фермерських господарствах. Якщо порівняно з 1990 роком обсяги виробництва в сільськогосподарських підприємствах скоротилися на 69,7 %, то в господарствах населення вони зросли на 17,3 %. Частка підприємств знизилася навіть у виробництві тих продуктів, які вважались винятково їхньою компетенцією. Так, у 2007 році вони виробили 77,5 % соняшнику, 81 % зернових та 70,8 % яєць. А по таких продуктах, як м'ясо, молоко, плоди і ягоди, овочі й картопля питома вага сільськогосподарських підприємств зменшилася відповідно до 46,3 — 1,1 %. Привертає увагу ще один факт. В означеному періоді продуктивність 1 га сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах зросла на 419,4 грн, тоді як у господарствах населення вона скоротилась на 1992,2 грн/га, але за абсолютним рівнем залишається набагато вищою.

Показник *співвідношення між* питомою вагою продукції та угідь, що демонструє здатність до самовідтворення, у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах має в цілому стабільний характер, але залишається набагато нижчим, ніж у господарствах населення — в 1,93 разу. А це переконує, що в сільськогосподарських підприємствах віддача землі, а саме основного засобу сільськогосподарського виробництва, — досить низька.

Таблиця 2

**ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ**

Показники	2000 р.			2003 р.			2005 р.			2007 р.			Зміна в 2007 р. до 2000 р.		
	Сільськогосп. підприємства	Малі фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосп. підприємства	Малі фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосп. підприємства	Малі фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосп. підприємства	Малі фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосп. підприємства	Малі фермерські господарства	Господарства населення
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1690,9	172,1	383	1402,7	240,2	506,8	1246,4	268,9	565,8	1122,2	307,2	706,1	-568,7	+135,1	+323,1
Валова продукція у порівнянних цінах 2005 р., млн грн	1213,4	78,2	1605	892,6	103,9	1478,3	1406,3	237,4	1954,0	1275,9	176,9	1552,3	+62,5	+98,7	-52,7
Продуктивність 1 га, грн	717,6	1086,1	4190,6	636,3	432,6	2916,9	1128,3	882,9	3453,5	1137,0	575,8	2198,4	+419,4	+510,3	-1992,2
Частка, %															
У земельних угіддях	75,3	7,7	17,0	65,3	11,2	23,5	59,9	2,9	27,2	52,5	14,4	33,1	-22,8	+6,7	+16,1
У валовій продукції	41,9	2,7	55,4	36,1	4,2	59,7	39,1	6,6	54,3	42,5	5,9	51,6	+0,6	+3,2	-3,8
Співвідношення між часткою продукції та угіддів	0,56	0,35	3,26	0,55	0,38	2,54	0,65	0,51	2,00	0,81	0,41	1,56	+0,25	+0,06	-1,7

Розраховано за даними Запорізького обласного управління статистики [1]

У зв'язку з цим, виникає питання — хто забезпечить подальший розвиток аграрного сектору: сільськогосподарські підприємства, малі фермерські господарства чи господарства населення, і які форми господарювання у складі підприємств є такими, що можуть розвиватися шляхом самовідтворення? Щоб відповісти на перше питання, потрібно, щонайменше, визначити основні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва у різних категоріях господарювання Запорізької області. Для цього було проведено вирівнювання динамічного ряду валової сільськогосподарської продукції в порівнянних цінах з метою прогнозування її величини у майбутньому для кожної окремої категорії господарювання (табл. 2).

Таблиця 2

**СТАТИСТИЧНІ РІВНЯННЯ ГОСПОДАРСТВ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ,
ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ДИНАМІКУ ВИРОБНИЦТВА
ВАЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ¹**

Господарська категорія	Рівняння динаміки виробництва валової сільськогосподарської продукції
Господарства населення	$y = 1875,9 + 77,1t - 50t^2$
Сільськогосподарські підприємства	$y = 1291 + 27,4t + 0,34t^2$
Малі фермерські господарства	$y = 199,2 + 17,5t - 4,7t^2$

З приведених даних можна зробити висновок, що в майбутньому сільськогосподарське виробництво Запорізької області буде сконцентроване не у господарствах населення, а у сільськогосподарських підприємствах, що доводять позитивні показники статистичного рівняння. Так, за нашими прогнозованими підрахунками, вже у 2008 році сільськогосподарські підприємства займуть на регіональному ринку лідируючі позиції, забезпечивши найбільшу частку у структурі виробництва валової продукції — 47 % проти 46 % господарств населення та 7 % фермерських господарств.

Такий прогноз базується на наступному. По-перше, на нашу думку, існуючі сьогодні переваги господарств населення властиві лише умовам економічної, отже, є не закономірними, а тимчасовими. Недолік такої організаційної форми є в тому, що її основа не інновації, а **примітивність**, не експлуатація техніки, а експлуатація живої праці. В розрахунку на 1 люд./год. у сільсько-

¹ Власні розрахунки

господарських підприємствах області у 2007 р. вироблено в середньому 20,1 грн валової продукції, тоді як в особистих селянських господарствах — 6,8 грн, що утричі менше ніж у підприємствах. І це логічно, оскільки за своїми розмірами і рівнем технічної оснащеності ці господарства не здатні запроваджувати досягнення науково-технічного прогресу.

По-друге, подібна економічна ситуація характерна і для юридичного представника дрібного аграрного бізнесу — малого фермерства. Не дивлячись на збільшення розмірів землекористування за період з 2000 по 2007 рік на 135,1 га угідь, показник продуктивності 1 га знизився на 508,1 грн, що говорить про низький рівень матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Так, у 2007 році на 298,8 тис. га ріллі малі фермерські господарства Запорізької області мали 1813 тракторів, або на 1 трактор припадало 164,8 га ріллі, тоді як у США — 28 га, Великобританії — 13 га, Франції — 12 га, Німеччині — 5 га [2; 3, с. 53]. На 142,6 тис. га зернових та зернобобових культур фермерські господарства області мають 467 зернокомбайнів, тобто на 1 комбайн приходить 305,4 га посівів зернових культур, тоді як у США — 67 га, Великобританії — 71 га, Франції — 63 га, у Німеччині — 36 га [2, с. 25, 53].

Висновки. Отже, на нашу думку, створені в процесі реформування аграрного сектора України невеликі за розмірами, технологічно примітивні, неоснащені технічно і незабезпечені фінансово особисті селянські та фермерські господарства, які не здатні забезпечити прогрес галузі, не можуть бути визнані організаційно-правовою формою на перспективу. Перспектива за крупнотоварними сільськогосподарськими виробниками, які зберігають за собою можливість нарощування ресурсного потенціалу, інтенсифікації виробництва, удосконалення галузевої і виробничо-господарської структури й підвищення на цій основі соціально-економічної результативності розвитку аграрного сектора.

Література

1. Сільське господарство Запорізької області 1990—2007 рр. // Збірник обласного управління статистики. — Запоріжжя, 2008. — 134 с.
2. Фермерські господарства Запорізької області у 2007 році: Статистичний збірник. Головне управління статистики у Запорізькій області. — Запоріжжя, 2008. — 70 с.
3. *Дем'яненко С. І.* Організаційно-правові форми реформованих сільськогосподарських підприємств в Україні: які висновки можуть бу-

ти зроблені? Сільське господарство України: криза та відновлення. За ред. Стефана фон Крамона Таубаделя, Сергія Дем'яненка, Аніма Куна. — К.: КНЕУ, 2004, С. 93—101.

4. *Онищенко А., Юрчишин В.* Методический аспект сравнительной оценки эффективности разных форм хозяйствования в аграрной сфере // Экономика Украины. — 1996. — № 6. — С. 63—77.

5. *Шульський М. Г.* Організаційно-економічні основи функціонування малих господарських формувань у сільському господарстві. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. — К.: КНЕУ, 2006. — 34 с.

Статтю подано до редакції 03.10.09 р.

УДК 658. 26:664

В. В. Бевз,

Національний університет харчових технологій

НЕТРАДИЦІЙНІ ТА ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Підвищення цін на енергоносії робить неможливим подальший розвиток багатьох українських підприємств без суттєвих навантажень, які були б направлені на зниження енергетичної складової в собівартості продукції і послуг. Сьогодні важливим фактором, що може гарантувати успішність у багатьох сферах промисловості в Україні, є використання нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії у різних галузях народного господарства.

Ключові слова: енергозбереження, нетрадиційні, відновлювальні джерела енергії.

Повышение цен на энергоносители делает невозможным последующее развитие многих украинских предприятий без существенных нагрузок, какие были бы направлены на снижение энергетической составляющей в себестоимости продукции и услуг. Сегодня важным фактором, который может гарантировать успешность во многих сферах промышленности в Украине есть использование нетрадиционных и возобновляемых источников энергии в разных отраслях народного хозяйства.

Ключевые слова: энергосбережение, нетрадиционные, возобновляемые источники энергии.

A price increase on power mediums does impossible subsequent development of many Ukrainian enterprises without the substantial loadings,